

levobočka Karla IV. Viléma), narace papežských soudních listin leckdy velmi expresivně dokumentují středověkou kriminalitu, zápisy manželských sporů v aktech katolických administrátorů 15. století představují nedoceněný pramen k dějinám středověkých žen.

Poslední, čtvrtý oddíl *České země a papežství* mapuje zřejmě hlavní oblast vědecké činnosti Zdeňky Hledíkové po roce 1989. Po zásadní studii o *Pronikání kuriálního centralismu do českých zemí (na dokladech provizních listin do roku 1342)* jsou zařazeny spíše drobnější příspěvky, které opět poskytují zajímavé vhledy do středověké každodennosti, tentokrát ovšem do každodennosti kuriálního prostředí a světa Čechů, kteří zde dlouhodobě pobývali (Jan IV. z Dražic) resp. trvale působili (Jan z Lokte, Fridrich z Pernštejna).

Kniha *Svět středověké české církve* je jako celek fascinujícím vhledem do prostředí církve, duchovenstva, ale i celé společnosti českých zemí především v závěru předhusitské epochy. V tomto směru kniha nahrazuje syntézu, která zřejmě ještě dlouho nebude napsána. Ačkoliv jde o výbor studií, rozhodně se vyplatí jej přečíst od začátku do konce.

PETR ELBEL

Václav VENTURA, *Spiritualita křesťanského mnišství 2–3, Benediktinské arcidiakonství svatého Vojtěcha a svaté Markéty v Břevnově*, Praha 2010 (= *Pietas benedictina* 19)

456 s., ISBN 978-80-86882-14-7

Křesťanský monasticismus coby významný fenomén intelektuálních, kulturních i sociálních dějin se stal námětem velkoryse koncipovaného počínu Václava Ventura. Kniha *Spiritualita křesťanského mnišství* (resp. její druhý a třetí díl, jež byly poněkud neobvykle vydány společně v jednom svazku) logicky navazuje a důsledně sleduje koncepci i rozvržení svazku úvodního (2006), věnovaného nejranějším počátkům mnišství od formování v egyptských pouštích na přelomu 3. a 4. století a dovedeného do doby Jana Zlatoústého, tedy na samý práh 5. století. Stejně jako předešlý svazek vznikl anotovaný titul ve spolupráci s *Centrem pro práci s patristickými, středověkými a renesančními texty*, jež funguje při Cyrilometodějské teologické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci.

S ohledem na informační obsáhlost shrňme obsah Venturovy knihy toliko orientačně.

Díl druhý sleduje vývoj monasticismu na křesťanském východě, v oblastech Egypta, Palestiny a Sýrie. Obecný trend a situaci Ventura vykresluje na příkladě několika konkrétních osobností, jimiž jsou otcové z Gazy, především Barsanúfios a Jan, Dórotheos z Gazy, Jan Klimax, Maxim Vyznavač, Theodóros Stúdijský a Symeón Nový teolog. Samostatný oddíl je věnován specifickému směru východní křesťanské spirituality, tzv. hésychasmu.

Díl třetí pojednává analogicky mnišství západní, kde jsou představeny zakladatelské osobnosti sv. Jeronýma, Augustina Aurelia či Honorata z Arles. Ventura se obsáhle věnuje šíření monasticismu v Galii coby prvním regionu, kde nový náhled na způsob života ve víře, přicházející z východních provincií, zakořenil. Tuto problematiku autor ilustruje na osudech a dílech Eucheria z Lyonu, Fausta z Riezu, sv. Martina z Tours a jeho životopisce Sulpicia Severa, Paulina z Noly či Caesaria z Arelate. Co jméno, to výrazná osobnost, formující monastické ideje své doby. Přirozeně nelze opomenout vývoj na britských ostrovech a v Irsku, kde sehrává vedle tradičně iniciační osobnosti sv. Patrika hlavní roli sv. Kolumbán, jemuž věnuje Ventura detailní pozornost. Závěr je věnován seznámení s bezprostředním předchůdcem tzv. otce západního mnišství sv. Benedikta z Nursie, anonymním autorem tradičně označovaným jako Mistr (Magistr) a jeho Řeholí.

Z hlediska struktury výkladu Ventura nejprve v kostce představuje životní osudy té které osobnosti na pozadí doby, aby si tak vytvořil logické předpolí k tomu, co je jeho hlavním záměrem. Tím je – plně v souladu s názvem knihy – podrobný rozbor klíčových děl (vlastní teologické spisy, mnišské regule a instrukce, konkrétní dopisy) zvolených osobností, na nichž pak dokládá myšlenkový vývoj autora, jeho odkaz mnišskému hnutí i křesťanské věrouce obecně, stejně tak jako proměny a vývoj samotného monastického ideálu. Ventura nejprve v kostce shrnuje dějiny bádání o daném prameni, poté rozebírá jeho formální strukturu, aby následně přikročil k detailní analýze obsahu. Tyto pasáže bezesporu představují hlavní klad a přínos celé práce. Ačkoliv knize z logiky věci dominuje hledisko teologické či filozofické (záleží na úhlu pohledu), Ventura zdaleka staví také na znalostech, nabízených historiografií či v menší míře lingvistikou, jejichž poznatky úspěšně skládá do podoby celistvého obrazu. Třebaže autor neskrývá svou konfesijní angažovanost, případné obavy z tohoto faktu lze odbýt jako liché: Venturova *Spiritualita křesťanského mnišství* je v první řadě

vědeckým dílem, jež snese náročná měřítká. Je nutno ocenit autorovu akribii a hluboký vhled do pojednávané problematiky, stejně jako schopnost náročné téma relativně srozumitelně čtenáři zprostředkovat.

Český zájemce o dějiny mnišského hnutí neměl dosud příliš možností, jak se detailněji seznámit s historií a vývojem tohoto společenského a kulturního fenoménu. Vynecháme-li encyklopedické pasáže v titulech typu *Středověký člověk a jeho svět* či *Encyklopedie středověku*, resp. Franzenovy *Malé církevní dějiny* či letitá skripta Jaroslava Kadlece, zůstává prakticky jediným relevantním titulem český překlad Lawrencových *Dějin středověkého mnišství*. Právě srovnání Lawrencovy a Venturovy knihy je nasnadě. Lawrencovy *Dějiny* ani nyní nepřijdou o primát bazálního úvodu do historie mnišství – Venturova kniha, ač také spíše obecné kompendium, totiž už svou koncepcí a náročností výkladu počítá s obeznámeným čtenářem, který se alespoň v elementární rovině orientuje na poli několika vědních disciplín. *Spiritualita křesťanského mnišství* tak představuje pomyslný druhý krok ve studiu dané problematiky.

JOSEF ŠRÁMEK

Sv. Václav. Na památku 1100. výročí narození knížete Václava Svatého, red. Petr KUBÍN, Katolická teologická fakulta UK, Togga, Praha 2010 (= Opera Facultatis theologiae catholicae Universitatis Carolinae Pragensis. Historia et historia artium XI)

452 s., ISBN 978-80-87258-23-1

V souvislosti s (předpokládaným) 1100. výročí narození sv. Václava se naskytla příležitost bilančovat výsledky, k nimž bádání dospělo po vydání monumentálního torza v podobě několika rozsáhlých svazků svatováclavského sborníku. Výsledkem je skvěle vypravený sborník, který vydal Ústav dějin křesťanského umění KTF UK péčí Petra Kubína. Jak již poznamenal jeden z příspěvatelů, charakter pramenů, jež dokumentují světcův život, neméně než význam sv. Václava pro středověkou i moderní českou státnost, vedl k tomu, že většina příspěvků je věnována druhému, „pravému“ životu sv. Václava, zatímco se menší díl vyrovnává alespoň s Václavovou dobou, když už ne s jeho osobností. Jiřímu Slámovi tak připadl úkol pojednat osobnost sv. Václava, Petr

Sommer přiblížil křesťanství 10. století, Petr Charvát se zamyslel nad úlohou knížete – budovatele knížectví a Tomáš Petráček nabídl vhled do údajných společenských problémů Václavovy doby. K době sv. Václava a zejména k problémům soudobých pramenů se z různých pozic přiblížili Jan Kalivoda zamyslením nad nejstarší václavskou hagiografií, Zdeněk Petráň rozvahou o údajném mincování světcově, Ivana Boháčová pojednáním o Staré Boleslavi nebo Jan Frolík rozbořem stavebního vývoje svatovítské rotundy, jak se jeví z rozboru starší archeologické dokumentace. Těmto dvěma skupinám se vymyká historiografická studie Václava Babičky.

Již v úvodu jsem v souvislosti s tímto sborníkem použil termínu „bilančovat“. Nikoli náhodou. Kdo by čekal převratné objevy a nová zjištění, ten bude při četbě většiny příspěvků zklamán. Žádnému z autorů sice nechybí schopnost psát, nicméně jenom menší díl textů si klade za cíl více než jinými slovy shrnout současný stav bádání. Výjimkou je bezpochyby příspěvek Jana Kalivody, který sice nenabízí žádná definitivní řešení filiace nejstarších legend, nicméně alespoň prostřednictvím některých zajímavých argumentů ukazuje na slabiny absolutních datací v jinak nepřekonaném díle Dušana Třeštíka. Rovněž stručný příspěvek Jarmily Čihákové o výzdobě jen málo známé pražské románské rotundy novátorsky přispívá k našim snahám pochopit logiku kladení honosné keramické dlažby v románských kostelích. Již tradičně zaujme další z fundovaných příspěvků Františka Šmahela, jenž je věnován svatováclavské tradici na sklonku vlády krále Václava a za husitství; kontrapunkt mu tvoří neméně zajímavá studie Zdeňky Hledíkové, vyrovnávající se s významem sv. Václava a jeho kultu v lucemburské době. Z obou textů vyplývá, že světec si sice na straně jedné dokázal získat i úctu mnoha husitů, na straně druhé však existovalo mnoho kultů obecně známých světců, jejichž stopy jsou podstatně výraznější.

Tento dojem potvrzuje i studie Jiřího Mikulce, mapující náboženská bratrstva, která se zaštiťovala sv. Václavem. I zde se ukazuje kontinuita václavského kultu, jíž ovšem odpovídá – měřeno počtem příslušných václavských bratrstev – nevelká intenzita. Velmi cenným je bezpochyby příspěvek dvou germanistů Václava Petrůka a Radka Lungy, který se zabývá zejména rané novověkými václavskými texty v němčině. Připomenutí starších polemik o filiaci václavských legend (i o pojetí sv. Václava jako osobnosti a vládce) představuje stručná stať Václava Babičky o spisu Josefa Kalouska *Obrana knížete Václava*. Svatováclavskou úctu na sklonku 19. a počátku